

27.2.2003

2537/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Neuvontalakimies Kristian Holman

ESITUTKINTATIETOJEN LUOVUTTAMINEN

1

KANTELU

A ja B arvostelevat eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Hämeenlinnan kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä pahoinpitelyasian sekä siihen liittyvän lähestymiskieltoasian yhteydessä sekä B:tä koskevien esitutkintatietojen luovuttamisessa.

Kantelijat katsovat, että poliisi on laiminlyönyt ryhtyä toimenpiteisiin poliisille pahoinpitelyn ja lähestymiskiellon rikkomisen johdosta soitetuista hätäpuheluista huolimatta.

Lisäksi kantelussa ja sitä täydentävissä kirjoituksissa kerrotaan poliisin antaneen tietoja sivullisille B:tä koskevista esitutkintatiedoista siten, että poliisin menettelyn seurauksena hänelle on aiheutunut taloudellisia menetyksiä. Kantelijat vaativat poliisilta 5 miljoonan euron vahingonkorvauksia.

Kantelijat epäilevät heidän asioitaan käsitelleiden poliisimiesten olleen esteellisiä ja katsovat tämän esteellisyyden vaikuttaneen siten, ettei heidän asioidensa käsittelyssä ole menetelty asianmukaisesti.

3

RATKAISU

3.1

Poliisin menettely sille soitettujen hätäpuheluiden perusteella

Kantelijat kertovat joutuneensa 23.5.2001 pahoinpitelyn kohteeksi, jossa yhteydessä A oli soittanut poliisin hätänumeroon. Poliisi ei kuitenkaan hänen pyynnöstään huolimatta tullut paikalle. Myöhemmin ilmeni, että pahoinpitelyyn syyllistynyt henkilö, B:n veli, oli soittanut poliisille ja ilmoittanut ettei tarvetta poliisin paikalle tulolle ole.

Sittemmin B:n veljelle määrättiin 11.6.2001 lukien lähestymiskielto, jota hän ei kuitenkaan kantelijoiden kertoman mukaan noudattanut. B:n soittaessa 9.8.2001 poliisille ja kertoessa, että hänen veljensä rikkoi hänelle määrättyä lähestymiskieltoa, oli B:tä kehoitettu odottamaan kyseisen henkilön poistumista paikalta ja mikäli hän ei poistuisi paikalta, tulisi B:n soittaa uudelleen poliisille.

Olen tutustunut poliisin äänentallennuksesta tekemään pöytäkirjaan sekä molemmista tapahtumista kirjattuihin tehtävälmoituksiin. Pöytäkirja sekä tehtävälmoitukset liittyvät edellä mainittuihin tapahtumiin.

3.1.1

Tapahtumat 23.5.2001

Asiakirjoista on todettavissa, että vanhempi konstaapeli C on ottanut 23.5.2001 aikaan vastaan kaksi tapahtumaan liittynyttä puhelua. Ensimmäisen - A:n soittaman - puhelun sisällön perusteella oli katsottu aiheelliseksi lähettää poliisipartio paikalle selvittämään asiaa.

Toisen, heti A:n puhelun jälkeen tulleen, etunimellä (B:n veli) itsensä esittäytyneen henkilön soittaman puhelun seurauksena oli poliisissa tehty johtopäätös, että asia olisi rauhoittunut siinä määrin, ettei poliisia ainakaan välittömästi tarvittaisi paikalle.

Asiakirjoista on edelleen todettavissa, että vanhempi konstaapeli C oli ilmoittanut jälkimmäisen poliisille tulleen puhelinsoiton yhteydessä lähettävänsä poliisipartion tapahtumapaikalle, mutta sen tulo tulisi muista tehtävistä johtuen kestäämään jonkin aikaa. Tehtävä on sittemmin peruttu vanhemman konstaapelin D:n tehtävälmoitukseen tekemällä kuittauksella.

D:llä ja C:llä ei ole tarkempaa muistikuvaa tehtävään liittyvistä tapahtumista. Kantelussa kerrotun sekä saadun selvityksen perusteella on kuitenkin pääteltävissä, että tapahtumapaikan tilanne oli siinä määrin rauhoittunut ja osapuolten henkilöllisyys tiedossa, ettei poliisia enää välittömästi tarvittu paikalle. Poliisi on toiminut niiden tietojen varassa mitä sille on puhelimesta tapahtuneesta annettu ja päätynyt siihen lopputulokseen, ettei poliisin lähetettäisikään paikalle.

Totean, että minulla ei ole laillisuusvalvojana toimivaltaa puuttua poliisin hälytystoiminnassa tarkoituksenmukaisuusperusteella tekemiin tehtävien kiireellisyys- ja tärkeysluokitusta koskeviin ratkaisuihin tai määrätä, miten poliisin tulisi menetellä ilmoitusta vastaanotettaessa tai mihin toimenpiteisiin poliisin tulisi ryhtyä sille tehdyn yksittäisen hätäilmoituksen johdosta. Nämä seikat on ohjeistettu sisäasiainministeriön antamilla ohjeilla koskien poliisin toimintaa hälytys- ja kenttätoiminnassa sekä huomioitu hälytyskeskuspäivystäjille annettavassa koulutuksessa.

Näkemykseni mukaan nyt kyseessä olevassa tapauksessa olisi poliisilain 1 §:stä ilmenevien poliisille kuuluviin tehtäviin perustuen ja nyt kysymyksessä olevan tehtävän suorittamisen tai sen peruuttamisen asianmukaisuuden varmistamiseksi ollut kuitenkin perusteltua varmistua tilanteen rauhoittumisesta olemalla yhteydessä myös poliisille ensiksi soittaneeseen A:han, joka puheluiden perusteella oli selvästi todettavissa jälkimmäisen soittajan vastapuoleksi.

3.1.2

Tapahtumat 9.8.2001

B soitti 9.8.2001 poliisin hätänumeroon ja kertoi, että aiemmin 11.6.2001 lähestymiskieltoon määrätty hänen veljensä rikkoo tätä lähestymiskieltoa oleskelemalla A:n ja B:n asunnon läheisyydessä.

Tapahtumasta laaditun tehtävälmoituksen perusteella vaikuttaisi siltä, että poliisi ei ole katsonut tarpeelliseksi lähettää poliisipartiota paikalle tai muutoinkaan reagoida asiaan, vaan on käskenyt B:tä ottamaan uudelleen yhteyttä, mikäli häiriö toistuu. Asiassa jää tulkinnanvaraiseksi mitä tehtävälmoituksessa oleva maininta "Tiedoksi tässä vaiheessa" on tarkoittanut. Selvityksen valossa jääkin avoimeksi, onko B halunnut tehdä naapureidensa menettelystä rikosilmoituksen, vai mikä hänen soittonsa tarkoitus on ollut.

Mielestäni poliisin menettely sille tehdyn lähestymiskiellon rikkomista koskevan ilmoituksen suhteen on kuitenkin jossakin määrin altis kritiikille.

Lähestymiskiellosta ja väliaikaisesta lähestymiskiellosta on säädetty lähestymiskiellosta annetussa laissa. Rangaistus lähestymiskiellon rikkomisesta on säädetty rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä. Lähestymiskiellon rikkomistapaukset tutkitaan esitutkintalain mukaisesti, ja rikoksesta epäilty voidaan ottaa kiinni, pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon pakkokeinolaissa mainituin edellytyksin.

Lähestymiskiellon tavoitteiden toteutuminen perustuu sen tehokkaaseen valvontaan, joka kuuluu poliisille. Mikäli poliisi ei tehokkaasti valvo lähestymiskiellon toteutumista tai ryhdy toimenpiteisiin epäillyn lähestymiskiellon rikkomisen johdosta, kyseinen kiello menettää tosiasiallisen merkityksensä turvaamistoimenpiteenä.

Laillisuusvalvojana pidän tarpeellisena arvioida poliisille tehdyn ilmoituksen vastaanottamista koskevaa menettelyä myös siltä kannalta, onko menettely ollut hyvän hallinnon periaatteiden näkökulmasta asianmukaista. Saadusta selvityksestä ei ilmene, miksi B:n lähestymiskiellon rikkomisesta tehdystä ilmoituksesta tehtävät toimenpiteet jätettiin "uuden ilmoituksen varaan". Katson kuitenkin, että poliisin oli tullut hyvän hallinnon kuuluvan virkamiehen selvitysvelvollisuuden mukaisesti varmistua siitä, haluaako B tehdä veljensä menettelystä rikosilmoituksen vai ainoastaan pyytää poliisia ryhtymään joihinkin välittömiin toimenpiteisiin. Korostan myös, että ilmoituksen tekijää ei saa millään tavalla painostaa luopumaan ilmoituksestaan.

3.2

B:tä koskevien esitutkintatietojen luovuttaminen

B katsoo, että rikosylikomisario E on menetellyt virheellisesti antaessaan häntä koskevia tietoja mm. tie dotusvälineille ja vakuutusyhtiölle. B katsoo annettujen tietojen vaikeuttaneen huomatta vissa määrin hänen liiketoimintaansa ja luotettavuuttaan muiden silmissä.

Hämeenlinnan poliisilaitoksen rikosylikomisario E kertoo selvityksessään antaneensa kolmelle eri taholle tietoja B:tä koskevista rikosilmoituksista näiden nimenomaisesta pyynnöstä saada B:tä koskevia tietoja. Kaksi tietojen pyytäjää oli lisäksi tilannut poliisilaitokselta kyseiset B:tä koskevat asiakirjat. E:n näkemyksen mukaan B:tä koskevat tiedot ovat olleet julkisia, joten niiden antamiselle ei ollut mitään estettä.

Suomen perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain, jäljempänä julkisuuslain, 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat

sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaan.

Julkisuuslain 24 § 1 momentin 26 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat myös asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän hoitamiseksi.

Kun esitutkinta oli nyt kyseisissä tapauksissa päätetty siinä vaiheessa kun B:tä koskevia tietoja on annettu, on kysymys lähtökohtaisesti ollut julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdasta ilmenevä n ajallisesti rajoitetun salassapitovelvollisuuden päättymisen jälkeen tapahtuneen aineiston luovuttamisesta. Täysin selvänä aineiston julkisuutta ei kuitenkaan pelkästään julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella voida pitää. Vielä on nimittäin otettava huomioon, onko salassa pitämiseen ollut joitain muita laissa mainittuja perusteita. Tässä suhteessa nähdäkseni merkityksellinen on em. julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohta, jonka mukaan esitutkinta-asiakirjoihin sisältyvät yksityiselämään liittyvät arkaluonteiset tiedot jäävät esitutkinnan päätyttyäkin salaisiksi. Tämän lisäksi on myös huomioitava poliisilain 43 §:n 2 momentti, jonka mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva ei saa tehtäviensä hoitoon kuulumattomalla tavalla käyttää hyödykseen eikä luvatta muille ilmaista sellaisia henkilön yksityisyyteen kuuluvia seikkoja, jotka hän on saanut tässä tehtävässään tietoonsa ja joiden ilmitulo voi aiheuttaa henkilölle vahinkoa tai haittaa. Valtion virkamieslain 17 §:n mukaan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa säädetään.

Vaikkakin esitutkinta-aineisto olisikin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella julkiseksi katsottavaa, voi se silti sisältää perustuslain 10 §:stä ilmenevät henkilön yksityiselämän suojaamiselle asetetut vaatimukset huomioon ottaen sellaisia poliisilain 43 §:ssä ja julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa tarkoitettuja toisen yksityiselämää koskevia arkaluonteisia tietoja, joita poliisiviranomaiset eivät saa toiselle ilmaista. Näin ollen asiakirjat saatetaan katsoa salaisiksi myös sitä kautta, että kysymys on yksityisyyteen kuuluvien arkaluonteisten seikkojen ilmaisemisesta.

Olen tutustunut kyseiseen esitutkinta-aineistoon, josta E kertoo selvityksessään antaneensa tietoja.

Kyseessä ovat rikosilmoitukset --- sekä --- . Ilmoitukset käsittelevät vuonna 1983 talousrikosia, joissa epäillyksi nimettynä on ollut B. Rikosylikomisario E on kertonut erikseen tiedusteltaessa, että kyseisten rikosten syyteoikeus vanheni esitutkinnan aikana, koska B:tä ei tavoitettu kuulusteluja varten. Myös asiaa koskevista asiakirjoista on todettavissa vuonna 1990 päivätty tutkinnan keskeyttämistä koskeva päätös. Esitutkinta molemmissa tapauksissa oli siis julkisuuslain 24 §:n 3 kohdassa kuvatun tavoin "jätetty sikseen".

Näkemykseni mukaan E:n luovuttamia B:tä koskevia rikosilmoituksia on pidettävä niiden sisältö huomioon ottaen kokonaisuudessaan julkisina, eikä poliisilla siten ole ollut mahdollisuutta kieltäytyä antamasta tietoja tällaisesta asiakirjasta.

Totean kuitenkin käsityksenäni, että vastaavanlaisissa tapauksissa, joissa epäiltyä ei ole tuomioistuimen päätöksellä todettu syylliseksi, poliisin tulisi esitutkintalaista ilmenevän syyttömyysolettaman mukaisesti erikseen kertoa tietoja pyytäneelle taholle myös asian lopputuloksesta, jollei se selvästi ilmene asiaa koskevasta materiaalista. Tällä menettelyllä nähdäkseni voitaisiin suojata epäiltyä aiheettomalta leimautumiselta tekoon syylliseksi.

Edellä esitettyyn ja saatuun selvitykseen viitaten en katso rikosylikomisario E:n menetelleen lainvastaisesti tai virheellisesti B:tä koskevien tietojen luovuttamista koskevassa asiassa.

3.3

Esteellisyys

Kantelijat ovat kirjoituksessaan esittäneet epäilyksensä, että Hämeenlinnan kihlakunnan apulaispoliisipäällikkö olisi ollut esitutkintalain 16 §:n nojalla esteellinen käsittelemään heitä koskevia asioita, koska asianosaisen B:n veljen avustajana toimineen asianajajan sukunimi on niin ikään sama kuin apulaispoliisipäällikön.

Apulaispoliisipäällikkö on selvityksessään kiistänyt olevansa sukua ko. asianajajalle.

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei ole tullut ilmi perustetta, joka olisi tehnyt asiassa apulaispoliisipäälliköstä, esitutkintaa suorittaneista poliisimiehistä tai muistakaan kantelussa mainituista poliisimiehistä esteellisiä käsittelemään kantelijoita koskevia asioita.

3.4

Muut kirjoituksessa esitetyt väitteet

Muiden kantelussa esitettyjen väitteiden osalta katson hankitun selvityksen perusteella, että asiassa ei ole menetelty kantelussa väitetyllä tavalla lainvastaisesti. Tämän vuoksi asia ei tältä osin anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

Totean myös, että oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulu ottaa kantaa vahingonkorvauksen luonteisiin vaatimuksiin tai päättää niistä, vaan niiden ratkaiseminen kuuluu viime kädessä käräjäoikeuden toimivaltaan. Kantelijoilla on myös mahdollisuus esittää mahdollisten vahinkojen korvausta koskeva vaatimuksensa Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitokselle.

3.5

Toimenpiteet

Saatan edellä kohdissa 3.1.1, 3.1.2 ja 3.2 esitetyt käsitykseni Hämeenlinnan kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon vastaisen varalle. Tässä tarkoituksessa lähetän Hämeenlinnan kihlakunnan poliisipäällikölle jäljennöksen tästä päätöksestäni.
